

Kalmár Magda

operaénekes, szoprán (Budapest, 1944. március 4.)

Néha át szoktam gondolni az életemet, leltárt készítek, de sose szomorúan, csak végiggondolom, például egy születésnapon, vagy családi ünnepeken, hogy mi az, amit esetleg jobban vagy másképp csináltam volna. E számvetések azonban nem kötődnek kerek évfordulókhoz. Inkább csak a jó dolgokra emlékezem.

Általában derűlátó vagyok és emberszerető, szeretek segíteni, amennyire tudok. Természetesen az én életemben is vannak olyan szakaszok, amikor kicsit borúsabban látom a dolgokat, de alapjában véve bizakodó típus vagyok. Ez az élet minden területén jelentkezik, a színpadon, a kollégákkal szemben is. Még akkor is megpróbálok segíteni, ha nekem nincs jó kedvem. A színpadon törvény, hogy az ember a magánéletét oda nem viheti ki. Többnyire nem tragikus szerepeket játszottam és énekeltem, tehát már a szerepköröm is arra predesztinált, hogy vidám legyek, de alapjában véve is vidám típus vagyok. Ez otthonról hozott érték; a szüleim sem voltak borúlátóak, sem édesapám, sem édesanyám. Ők nem voltak zenészek, de a nehezebb időszakban is összefogtunk, és inkább a pozitív dolgokat próbáltuk előtérbe helyezni.

Az otthonról kapott értékrendet nagyon röviden meg tudom fogalmazni: engem arra tanítottak, hogy bármilyen helyzetbe is kerülök az életben,

mindig maradjak ember, és ezt én megtartottam akkor is, mikor nekem ez esetleg nem volt előnyös. Nagyon sok olyan helyzet volt az életemben, amikor valakit megvédtem és ebből esetleg nekem hátrányom származott, de én akkor is kitartottam e mellett, és nagyon sok problémám volt ezért, de ha még egyszer kezdeném, ugyanezt csináltam volna.

A szakmától kaptam többek között a Kossuth-díjat, a Liszt-díjat, az érdemes és kiváló művészséget, a Székely-plakettet. Amit a közönségtől és a kollégáimtól kaptam, az az örökös tagság az Operaházban és a Nemzeti Színházban, ahol a Halhatatlanok táborába belekerültem, és közönségdíj volt még valamikor az Erzsébet-díj, amelyet szintén szavazással nyertem, és két nagyon szép díjam van még: a Francia Akadémia nagydíja és szintén Párizsból az év legjobb énekesnője díj (ezt 1972–73-ban nyertem el), ezekre nagyon büszke vagyok. Természetesen az állami kitüntetések is fontosak az életemben, hiszen ez jelentette azt, hogy a szakma is elismer, nem csak a közönség. Mindkettő közel áll a szívemhez. Az egyik azért fontos a számomra, mert az ember a közönségnek énekel, és minden művész azt szereti, ha tapsolnak neki, de van egy belső igény arra is, hogy amiért tanultam és énekelek és dolgozom, azt a szakma is elismerje.

Ezek a szakmai díjak. A közönség pedig az a szeretet, ami nagyon fontos a számomra a mai napig.

Nem szeretem a nagy szavakat, hogy – mit adok át a közönségnek. Ez belőlem jön, ehhez volt tehetségem. Ezt már gyerekkoromban a szüleim is felismerték, és kicsi eltéréssel egyenes út vezetett az Operaházba és a színpadhoz. Mint minden művész, én is a közönségért, ugyanakkor saját magamért is teszem, amit tehetek, hiszen rá kell jönnöm, hogy erre születtem, ehhez értek és ezt szeretem csinálni.

Alban Berg: Lulu

Valószínűleg minden '44-es, szóval mi egy másik korban, egy másik világban születtünk, másfajta szemlélettel jártuk a színházat, mint ahogy most a fiatalok. Nekem fantasztikus életem volt akkor, és olyan nagy nevek közé kerültem be az Operaházba, mint Melis György, Ágai Karola, László Margit stb., nem akarok mindenkit felsorolni, nem is tudok. Amit szeretnék ajánlani a fiataloknak, a következő nemzedéknek, hogy ha egyszer úgy érzik, ez a hivatásuk, akkor tényleg a hivatásuk legyen, tehát ne csak egy „dolgozóba” menjenek be. Nehéz helyzetük van, ez az igazság, mert nincs társulat. Nekünk könnyebb dolgunk volt, mert „családban” éltünk, mindenki, még a magánéletünk is ott zajlott a színházban, de hiszen erről szól a színház. Ma már ez megszűnt. Kevés az olyan társulat, ahol családias az atmoszféra, a kor szelleme és a technika világa sajnos ezt megszünteti, már nem olyan romantikus az egész színházi világ, mint amilyen a miénk volt. Én csak azt szeretném, hogy egy picit a fiatalok ne akarják nagyon eltaposni mindig azt, ami volt, hanem az alapokat azért csak nézzék, érezzék meg – nem mindig rossz az, ami régen volt.

A válaszokat lejegyezte Sz. Gy.

Csuday Csaba

irodalomtörténész, műfordító (Kassa – ma: Szlovákia, 1944. március 12.)

S hány hét a világ?, kérdezi a költő a végén, reménytelenül. És én is, a „hetvenkedni” készülő, osztanám lemondóan bölcs legyintését, ha nem érezném inkább viccnek ezt az egész zárszámadásdit. Vicces, de már tudom, a fele se tréfa, s a mosoly lassan arcomra fagy... Különösen mióta lenyűgözve tart egy kép: a túlpárt vízszintese Lovasról, a domb magasából.

Van valami félelmetes, de egyben vigasztaló is a mozdulatlanságában.

Tombolhat vihar, perzselhet nap heve, lehet hó és jég, ez a Tihanytól Siófokig elnyúló vonal, bár néha közelebb jön, néha távolodik, mindig ott van, mindig ugyanott. Hol kristálytiszta, hol párába oldva. Olykor éjjeli gyöngysorként, melynek fénye a tücsökgzene ritmusára lüktet. Folyton változik, mintha eleven volna, holott élete pusztá káprázat, hiszen változatlan: nem emberi. Állandósága vigasztalna, de közönye riaszt, lázít. Jóságos és ridegen elutasító. Ha nézem, nevetségesnek érzek bármit, ami voltam, vagyok, leszek. Semmiségnek, semmisnek.

Pedig sorolhatom semmisségem ellenérveit: a szinte teljes esélytelenségből indulva (alig kétkilós, kései, hatodik gyerek; nyomorúság, betegségek; már több mint húsz évvel éltem többet apámnál) mégis elég nagyra nőttem, elég messze értem. Hála szüleimnek, felsőbb akaratnak, szerencsének. Kassáról, az ostromból kimenekítve felnőhettem a Törökvész és Pasarét közötti domboldal (akkor) mesés, távlatos terében, paloták és putrik, rétek és csalitok, barlangos sziklák, gyümölcsösök és elvadult kertek között. Voltak jó iskoláim, kiváló tanáraim (köztük is a legkiválóbb Németh G. Béla a Rákócziiban). '56 telén, Zakopane fölött kaptam, századmagammal, a jólelkű lengyel postásoktól egy zsák ruhát, három feledhetetlen hónapot és a havasok szerelmét. Gimnáziumi nyárraimon dolgoztam hivatalban, raktárban, kocsikísérőként, bicskás cigányokkal. Egyetem előtt belekóstoltam a kórházi műtők, a műszaki rajzoló, a könyvtári segédedzők munkájába. Lettem magyar–spanyol szakos tanár. Éltem egy évig az ösztöndíjasok gondtalan (de nyomasztó) életét Kubában. Tanítottam gimnáziumban, voltam munkáskollégiumi nevelőtanár, filmrendező asszisztensjelölt, majd rovatvezető a Nagyvilágnál. Bejártam a nagyvilágot, Varsót, Kijevet, Prágát, Pozsonyt és Kolozsváron, Vásárhelyen át Bukarestet; láttam Belgrádot, Moszkvát és az üzbég Tien-san hegyeit. Bekerültem a tollforgatók sívlogatottjába, versenyeztem (tisztos-közepes-magyarosan) Bormióban, Les Arcs-ban, Andorrában, Japánban. Lett belőlem kulturális diplomata Madridban, nyakas kálvinista létemre tanszékvezető (decens docens) a katolikus egyetemen. Van szép családom, megtartó és (mindennek dacára és ellenére) kitartó feleségem, két derék, tehetséges fiam, három csodás unokám. Csodáltam kubai, domi-

nikai hófövenyt, türkiz tengereket; a „japán Alpok“-ban teát osztó parasztaszonyok arcán anyám kun vonásait (fekete mandulaszeme most Anna unokám arcából mosolyog rám). Hetvenkedés? Tények. Makacs semmiségek.

Írtam és publikáltam verset, prózát, esszét, tanulmányt és kritikát; fordítottam remekírókat versben, prózában és drámában. Néhányukkal találkoztam is: Cortázzal kezeltem a havannai repülőtéren; Bioy Casaresszel, Octavio Pazzal, Carlos Fuenteszel, Vargas Llosával, Semprun miniszter úrral beszélgettem is. Voltam királyi fogadáson a madridi Palacio Realban (János Károlytól tíz évvel később megkaptam a spanyol Polgári Érdemrend komtúri keresztjét); írtam díszdoktori beszédet Göncz Árpádnak; jókat pingpongoztam Szigligeten, többek között Spiróval, Kertész Imrével. Lettem doktor-tudor Borgesből és a latin-amerikai „fantasztikusok“ határvadász filozófiájából. Tanítottam Cervantest; a *Don Quijote* magyar története és az életéért író vén nyomorék lepantói hős (akit elmondtak már mindennek; volt gyilkos, sikkasztó, tehetségtelen műkedvelő, zsidóivadék, homokos stb.) rejtőzködőn szabad szelleme elvezetett külhoni konferenciák pódiumára, sőt a Búsképű hatalmas spanyol enciklopédiájának hatodik kötetébe és Esti-Esterházy kosztolányis-borgeses legendáriumába is (német változatát nemrég volt szerencsém kézbe venni a berlini „Írók Boltja“-ban). És, végtére, DQ megerősítette: lassan hetven éve tartó szorongásom indokolt. Nem csupán meszesedő makulám miatt látom homályosan magam és világom, az a bizonyos *tükör* is homályos, repedezett és maszatos. Most vesztésre ítélt (mindig magára záruló) dj-nek mutat; képmásom lemezlovagos kalandjait igyekszem még papírra vetni, s remélem, mire hetven leszek, meg is jelenik.

De hány hét még a világ? A rendíthetetlen vízszintes hol megvigasztal, hol nyugtalanít, hol felbőszít. Hallgat, de már megigézett. És vonz, mint a mágnes.

Géczi István

labdarúgó, edző (Sajóóros, 1944. március 16.)

„Végtelen gyorsan száguld az idő, akkor tűnik ez fel leginkább, ha a múltba tekintünk.” (Seneca)

Amikor a megtisztelő felkérés megérkezett hozzám, napokig gondolkodtam arról, hogy mit is tartalmazzon (önéletrajzot, pályafutást, főbb állomások sorát az életemből stb.). Így jutottam arra, hogy visszatekintek az elmúlt 70 évre.

Gyermekkorom és a hozzá tartozó iskolai éveket Zaránkon töltöttem, négygyermekes család harmadik gyermekeként. Középiskolai tanulmányaimat az egri Alpári Gyula Közgazdasági Technikumban végeztem. Ez a négy év sokrétű foglalkozásokkal telt el. A tanulás kötelezettségén túl az iskola kulturális (népi tánc, színjátszás), sportélete (atlétika, középiskolai városi, megyei versenyek) és a sporton belül a labdarúgás edzései, mérkőzései az Egri Sportiskola labdarúgócsapatában. Ekkor dőlt el végérvényesen, hogy a tanulás mellett a labdarúgó-kapusság felé veszem az irányt. A Sportiskolával megyei II. helyet szereztünk meg, amit a megyei válogatottság követett, majd az országos döntőben, a tatai edzőtáborban szintén második lett a Heves megyei válogatott. Ezt követte, hogy beválogattak az országos ifjúsági válogatott keretbe. Az út úgy folytatódott, hogy a Nemzeti Bajnokság legfelsőbb osztályában játszó (NB I) Újpesti Dózsa-

tól, a Budapesti Honvédtól, a Ferencvárosi Torna Clubtól kerestek meg az odaigazolás végett. A sorsdöntő ígérek meghallgatása után az anyagi lehetőségekkel szemben a Ferencváros edzőjének, Mészáros Józsefnek a szavait tartottam és éreztem a legértékesebbnek rám nézve. A mondat, ami megfogott: „Én mást nem ígérek neked, csak azt,

hogy ha úgy állsz hozzá a munkához, ahogy én szeretném, válogatott kapust csinálok belőled.” Másnap a szüleim jelenlétében aláírtam az FTC-be az átigazoló lapot.

Hála az égnek, az edzőm tartotta szavát, mert én is azon voltam, hogy a pályán kívül és persze belül is megfeleljek az elvárásoknak. A későbbi eredmények fényesen bizonyították az adott szó súlyát, felelősségét, amihez a kitaró, sokszor a szenvedés határát súroló áldozatos munka meghozta gyümölcsét!

1962–1979 között 509 bajnoki, illetve kupa(tét)mérkőzést játszottam.

Bajnokcsapat tagja: 1962/63, 1964, 1967, 1968, 1975–76.

Kupagyőztes csapat tagja: 1965, Vásárvárosok Kupa, 1972-ben és 1974-ben Magyar Népköztársasági Kupa (MNK).

Magyar válogatottság 23 alkalommal.

Olimpiai ezüstérem 1972, München.

UEFA Kupa 1968, ezüstérem.

Kupagyőztesek Európa Kupája, ezüstérem, 1975.

Európa-bajnokság, 1972, negyedik helyezett.

Természetesen a labdarúgás mellett végeztem a felsőfokú tanulmányaimat. 1968-ban a Testnevelési Főiskolán tanári diplomát vehettem át, 1984-ben ugyanott védtem meg a doktori disszertációm.

Labdarúgó-pályafutásom befejeztével a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem testnevelője, majd tanszékvezetője posztján dolgoztam. A lakóhelyemen az itt lakók kérésére jelöltek és megválasztottak tanácstagnak, így bekapcsolódtam közvetlen módon is a kerület (XV.) közfeladatai ellátásába. Talán a közösségért elvégzett munkám által erre érdemesítve, 1985–90 között országgyűlési képviselőnek választottak (75,3%), amely feladatot úgy ellátni, hogy a lelkiismeretem tiszta és később is nyugodt maradjon, nem is olyan egyszerű feladat volt. Javaslatomra a parlament létrehozta az ifjúsági és sportbizottságot, amelynek elnökévé választottak. Ezzel a legfelsőbb törvényhozásban helyet kapott az ifjúság és sport ügyeinek állandó bizottsági szintű feladatellátása.

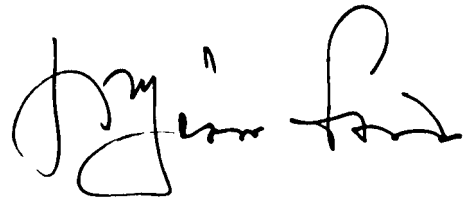
Az aktív sport, az egyetemen eltöltött évek után is maradtam a sport és az ifjúság közelében, mert lakóhelyemen, Budapest XV. kerületében az Ifjúsági és Sportközpont vezetőjeként tevékenykedtem nyugállomány-

ba menetelemig. 2006-ban Heves, 2008-ban Budapest XV. kerületének díszpolgára kitüntetést kaptam.

E néhány soros visszatekintésemet azzal zárom, hogy számos helyen és alkalommal segítettek az iskolákban a tanárok, a diáktársak, a sportban edzőim, vezetők, csapattársak. A munkahelyeimen a kollégák, munkatársak. Köszönetet mondok érte!

Végül mindaz, ami mögöttem van életem során, nem győztem és győzöm eléggé hangsúlyozni: a szülői-családi háttér, amelyben felnevelkedtem, 1965-beli házasságom, feleségem biztosították a nyugodt élethez, munkához a hátteret.

Büszke vagyok gyermekeimre, Anikóra (48-szoros magyar válogatott kézilabdában, Európa Kupa-győztes a TuS Walle Bremen színeiben) és Gáborra (45-szörös magyar válogatott jégkorongban, háromszoros magyar bajnok az Újpesti Dózsa színeiben, egyszeres Magyar Kupa-győztes), a sportban és munkában elért eredményeikre; unokáimra, Gergőre (az FTC felnőtt csapatának jégkorongozója), Ritára (a KSI ökölvívója) és Márkra (a szülők útját folytatja, kézilabdázik), akik talán a szülők útját járva sikeresek és boldogok lesznek.

Botár Attila

költő, műfordító (Székelyudvarhely – ma: Románia, 1944. március 17.)

Ahogy a teljes szobrot a templomok emberszem nem érhetne magasában teljesen kifaragták régi mesterek, úgy kellene eljárnom ezzel a hetven sor konfesszióval, hiszen a hol nyájas, hol ádáz olvasónak – jól tudom – nem szoroz, nem oszt, kíváncsisága is minimális egy vidéki költőféltre. Akár úgy is tehetnék, mint az egykori fazekasmester, aki tréfából a még égetetlen agyagedény belső oldalára rótt fel néhány

szavas vagy néhány találó vonallal rajzolt képecskéjét, véleményét a világról, a földi vagy égi isteneiről, s aki iszik az edényéből, még józanul sem láthatja.

1944-ben születtem, az akkor (is) magyar többségi lakosú Székelyudvarhelyen. Kedves szerkesztő asszony kedvéért íratik ez ide, ki minap kérdezte, hogy mit tudnék mondani a kisebbségi létről a mikrofonba. Azon kívül, hogy mindenki kisebbségnek születik, az ember gyermeke azt is elmondhatja: a természetben, sőt a szemmel aligha vizslatható alakú, tömegű és az észlelési küszöbünket el sem érő életkorú elemi részecskékről is ugyanaz mondható. Egyedek. Amit nem kell, nem is lehet túlságba vinni, mert könnyen megszűnnek az életfeltételei. Ennyit a Teremtésről. Születésem őszen el kellett hagynunk Udvarhelyt, hogy fiatal gyerekkoromtól, gondolatban azóta is állandóan otthon legyek.

A paradoxonokat nem feloldani kell, inkább leváltani. A meghatározottságot a művészetben is az adja, milyen bátran tud például egy Dürer hozzányúlni az Evangéliumhoz, és milyen bátran a kardhoz. A szónak Balassa Bálint-féle, szó szerinti értelmét is ideálíthatnám, de az ajtósi aranyműves gyermeke sem volt kevésbé magyar.

A dűneri példánál maradva, a krédó és a kard szolgálatába álló művészet, irodalom kikerülhetetlen ellentmondása, hogy mennyire tud, akar, törvényeihez számlálja-e az alkotó személyiség: kisebb, de létfeltételeit ugyancsak meghatározó „atyafisághoz” tartozik. Akár Zrínyi Miklós, Balassa, Csokonai. Az utóbbi török és német mintára írt verseit, fordításait rövid és elég ismeretlen életére tekintet nélkül bízvást sorolhatjuk a világirodalom krónikájába, holott nem éppen volt vádolható német- vagy törökbarátsággal a debreceni poéta. Ugyanez tártható fel a messze szakadt festőnél. A *Nagy Szulejmán* című alkotása, a kereszténységből kiüldözött görög-római mitológiai elemek, noha a reneszánsz küszöbén ismét létjogosultságot nyertek, nem voltak feltétlen üdvözlendők sem Itália, sem a német választófejedelmek körében, még kevésbé a Luther-féle vallásban.

Milyen paradoxon volt a családjunkban két költő, apa és fia! Iparoscsalád, korábban lófő székelyek (apai ágról) és messziről települt örmények ivadéka lévén a krédó és a kard kérdése éppen úgy élt, mint korábban a főrangú világi és

egyházi udvarokban. (S azóta is, csupán a krédó tárgya változott materiálisabbá, s a fegyverek pusztítóbbakká.) Apám, Erdélyt elhagyva, Budapestre esküdött, gondolta, ott aztán lehet élni, lehet írni, lehet megjeleníteni. Nem tudta, hogy a „lapok” már nagyon korán – és nem neki! – voltak „leosztva”? A szülők válásába is belejátszott az irodalom, de ha higgadtan, aggályok nélkül nézem, nem követve az ős(öm) útját: nem veszítettem. Gyakran vetik szememre az egészséges önszeretet hiányát. Nem vagyok eléggé önironikus, ha azt mondom, nem kell a vakondot a színekre megtanítani. A krédóm egyébként: arra a „kemény idillre” törekedni, ami a szabadság és az igazság közötti határvonalat eltüntetve nemesíti verssé a tünékeny teremtést. Ehhez nem kell nagyon „látszani”.

Ehhez Romain Rolland pár szava is elég egy ragyogó regényéből: „a magyar parasztasszonyok fiókba zárják legragyogóbb hímzéseiket” (*Az elvarázsolt lélek*). Aztán – ezt már én teszem hozzá – azokból a fiókokból előkerülve jut szín, forma, szellem a ma még talán fel sem épült, belső házfalakra.

Bóta Ágnes

Voith Ági

színművész (Budapest, 1944. március 17.)

Az édesapám fantasztikus ember volt, katonatiszt, elég szigorúan nevelt. Szüleim egyáltalán nem akarták, hogy erre a pályára menjek, zongoristának szántak, zongoraművészt szerettek volna belőlem csinálni, de gyerekkoromban rengeteget voltam színházban, mert elfoglaltak

voltak a szüleim, éppen ezért egy csomószor mint kisgyerek ott ültem a színházban, néztem az előadást, mert nem volt éppen személyzet (nevelőnő volt mellettem egyébként). Az édesanyámat, Mészáros Ágit imádtam, de soha nem jutott eszembe, hogy én is erre a pályára menjek. Véletlenül alakult így. Az iskolában érettségi előtt

be kellett írni, hogy ki milyen pályára szeretne menni, milyen egyetemre akar jelentkezni. Én három dolgot jelöltem meg: Közgáz, Iparművészeti Főiskola, Színművészeti. Ez is azért történt így, mert volt egy osztálytársam, aki jelentkezett a Színművészetre, és olyan tehetségtelen-

nek tartottam, hogy azt mondtam, ha ő megpróbálja, akkor én is. Legelőször a Színművészetre volt a felvételi, és, mit ad isten, megfeleltem.

A hatvanas években telt ifjúságom, amikor itthon nem volt egyáltalán semmilyen szabadság. Semmi mást nem akartam, csak élni, engem csak az izgatótt. Az élet maga, én akkor

Fotó: Puskel Zsolt

Hippolyt, a lakáj

Aranka szerepében, Karinthy Színház

nem vettem ezt a szakmát komolyan. Akkor az számomra játék volt. Az állhatatosság később jött, a szakma iránti komolyságom szintén. Abban az időben még sokkal fontosabb volt maga a szabadság, hogy éljek, hogy menjek, ami most mindenkinek magától értetődik. A gyerekeknek ma már természetes, hogy bármikor elmehetnek bárhova. Én egy darabig Olaszországban nevelkedtem, egy évig Svájcban, ez akkor óriási dolog volt, ami ma elképzelhetetlen. Szüleimtől igazságérzetemet örököltem, a becsületemet, a gerincemet. Gyűlölöm a hazugságot és a gerinctelen embereket, a gyerekem is abszolút gerinces, becsületes ember. Ezt szeretném továbbadni, mert úgy gondolom, hogy ez a legfontosabb.

Nem vagyok harcos típus. Nem vagyok irigy. Ha valaki jó a színpadon, ha más játssza a főszerepet, amit én szerettem volna, arra sem vagyok irigy, ha jó. Se versenyző típus nem vagyok, se harcos típus. Inkább szemlélődő. Soha nem könyököltem, nem kapaszkodtam, nem harcoltam, én másképp látom az életet. Nem voltam soha karrierista. Látom, hogy ma ez nem jó szemlélet, mert a XXI. század

pont a harcos típusokat kívánja, mindenkit a karrierje érdekel leginkább, meg a pénz. Ez nekem nem volt fontos. A hippikorszakban voltam fiatal, ezt a világot tartottam a magaménak, a szeretet volt a legfontosabb az életemben. Hogy engem szeressenek és én szeressek.

Szeretek kiállításokra járni, szeretek külföldre menni, és belehelyezkedni azoknak az embereknek a lelkivilágába és életébe, ahova megyek. Nem turistaként szeretek utazni, hanem hosszabb időre, hogy átvegyem az életritmusát annak a népnek, azoknak az embereknek, ahova megyek.

Egy lehetőség volt az életemben, amit kihagytam, ami soha vissza nem térő alkalom. Azt mondják, az embernek mindig egy igazi lehetősége van. Huszonnyolc éves koromban egy Hurok nevű amerikai cég ideküldte a művészeti menedzserét, mert vitték a Rajkó zenekart Amerikába. Akkor, a hetvenes években ez nagyon nagy dolog volt. Rengeteg énekesnő közül kiválasztott engem ez a művészeti vezető, aki különben Antonio Gadesnek és Frank Sinatrának is menedzsere volt. Kiválasztott engem, és azt mondta, hogy jóllehet nem cigány énekesnő vagyok, ő engem kivisz, kitaníttat, megtaníttat angolul, elvisz Las Vegasba. Akkor negyedik hónapos terhes voltam, és azt mondtam, hogy nem. Abban az időben ez hatalmas lehetőség volt. Óriási sztárt tudott volna belőlem csinálni. De nem. És ez volt az ok. Ezt senkinek nem mondtam még el. Világsztár lehettem volna. †

A válaszokat lejegyezte Sz. Gy.

Szabados Árpád

grafikus- és festőművész (Szeged, 1944. március 18.)

(Az ember nem szívesen ül fordítva a lovon. Visszatekinteni kényelmes, de öregedvén az előretekintés egyre sürgetőbb.)

Mészöly Miklóst kocsiztattam haza a Városmajor utcába a hatvanadik születésnapjára ünneplése után. Akkoriban kaptam az első szemüvegemet, és panaszkodtam, hogy nem látok jól közelre. A válasz rövid eszévé kerekedett, aminek az volt a lényege, hogy idősebb korban a közeli dolgok meglágyulnak, elmosódottá válnak, míg a távoliak (a tú hegye) egyre élesebbek lesznek.

A tú hegyénél egy mély, mohazöld brokátanyagot látok arany-okker levélindákkal. Ez az a nagyon korai premier plán, ami Eizensteinnél a fehér orgona volt. Utólag tudom, hogy nagyanyám házikabátjának az ujjá ivódott be az emlékezetembe. Skóciából érkezett a születésemre, és a háború miatt egy hónap helyett három évre itt ragadt.

Egy interjúban arra a kérdésre, hogy milyen jelentőséget tulajdonítok a kálvinista és skót gyökereimnek, azt válaszoltam: ahogy öregszik az ember, nem fölfelé nyújtózik, hanem egyre inkább lefelé. A gyökereit kezdi vizsgálni. Édesanyám egyetlen gyermekként Mallaigban (Skóciában) született, édesapám Rozsnyóhoz közel, Körtvélyesen, késői – három nővér mellett negyedik – gyereként jött a világra. Lelkész lett, mint az édesapja, aki fiatalon halt meg. A csonka család – a kitelepítése után – Miskolcon, egy vagonban élt. Az édesanyját is hamarosan elvesztette. A Kálviniumba került, árva gyereként nőtt fel. Édesanyját, nehéz körülmények között, a nagyanyja nevelte fel Biggerben. A szülei tönkrementek. Egy panziót igyekeztek fönntartani, de az édesapja német volt, és ellenségként táborba vitték. Kislánykorának nagy részét járógépjében töltötte (ami elszigetelte a többi gyerektől), de szerencsére fölépült, ahogyan édesapám is, akinek csak a gerince melletti, másfél arasznyi, durva forradás emlékeztetett az orvosi műhibára.

Alkatilag a végletekig különböztek egymástól, de a fenti momentumok nagyon hasonlóná tették őket a világhoz, az emberekhez való viszonyukban. A kiszolgáltatottság és az egyedüllét nem volt ismeretlen a számukra. A dolog jobbik olda, hogy hamar önállóak lettek, és lélekben megerősödvé alakították az életüket. Édesapám évfolyamelsőként végzett a debreceni teológián, ami azzal járt, hogy egyéves ösztöndíjat kapott Glasgow-ba, ahol édesanyám akkor végzett textiltervezőként a híres Mackintosh-féle School of Artban. Megismerkedésük után – apám hazautazott – négy évig leveleztek. Édesanyám ideköltözött, házasságot kötöttek. Nem volt könnyű dolga, nemcsak az anyagiak miatt: papnének lenni idegenként, vidéken...

Csodálatos szülők voltak. A „kálvinista” háttérből három mozzanat volt nagyon fontos. Először: apám hivatásából következett, hogy sokak sorsával

azonosult, és – ha nem is kötötték gyermekként az orrunkra – akaratlanul szembesültünk ezzel.

Másodszor: soha nem volt szó pénzről, szerzésről. Harmadszor: lazák voltak a játékszabályok, de a képmutatást és a hazugságot nem tűrték. Jellemző, hogyan reagált arra, amikor a tornatanárom barátilag szólt apámnak, hogy én káromkodom a legcsúnyábban a focicsapatban. Nem azt mondta, hogy nem illik, hogy a pap fiáról mit gondolnak az emberek, hanem azt, hogy megcsúfolom az anyanyelvemet, és a silány beszéd előbb-utóbb a gondolkodásomat is lealjasítja.

A skót gyökerek korábban nem foglalkoztattak. De arra kellett rájönnöm, hogy édesanyám lénye, a gyerekkori mesék, az onnan származó tárgyak (máig az ő evőeszközeit használjuk) nem csaptak be. Amikor először utaztam Skóciába, a második kiállításomra (az első kiállításomra nem mehettem el, nem kaptam útlevelet), otthon éreztem magam. Az emberek reakciója, gondolkodásmódja természetes volt számomra – annak ellenére, hogy lényegesen több időt töltöttem más országokban.

Sokszor kérdezték, miért nem akarok Nyugaton élni. Nem értettem a kérdést. Soha nem merült föl bennem, hogy máshol éljek. A talpamra tapadt földet a tenger sem tudja lemosni. Szerencsésnek érzem magam, mert hamar tudatosult bennem, hogy hol élek, és az is, hogy a boldogságom ide köt. Annak ellenére, hogy a boldogságot magamban hordozom, és mindig törekedtem rá, hogy ne legyenek feltételei. Ne azért legyek boldog, mert valami fontosnak látszó dolog történik velem. Természetesen vannak kitüntetett pillanatok, amikor az ember a létevidencián túl is örül az életnek. A túl nagy kilengések után vákuum keletkezik. A boldogság egyenletesebb, kisebb, de folyamatos hatásokból építkezik. Ha nem érthető félre, azt is mondhatnám, hogy a boldogság a kielégíthetlenség folyamatos fölszámolása, aminek – szerencsére – soha nem jutunk a végére. Mikor vagyok boldog? Ha hallom, hogy nő a fű. Ha fával dolgozom, és érzem a gyanta illatát. Ha szerethetek, ha szeretnek. Ha az szuszog mellettem, akit szeretek. Ha sokan ülnek körül az asztalt, és jól sikerült az étel, amit eléjük teszek. Ha valami jó történik a szeretteimmal, barátaimmal, tanítványaimmal.

Ha Mozartot, Bartókot hallgatok. Ha Aranyrak, Weöresnek fölidéződik bennem egy-egy verssora. Ha Egry- vagy Matisse-képet nézek... A boldogság viszonylagos és önző.

Önző, mert – sajnos – nem adható át másoknak. Ahogyan az emlékeink sem.

Biernaczky Szilárd

etnológus, könyvkiadó (Budapest, 1944. március 24.)

Visszatekintve leginkább a kacskaringók tűnnek elém, amelyek egyébként szerény és nem túl zajos pályámat jellemzik. Tizennégy évesen (1958) nagy magyar költő akartam lenni (írtam aztán kb. 26 éves koromig, néha még érett fejjel is, némely versezetem talán nem is olyan rossz, de lényegében kiadatlanok). Miután a kezdetektől tanultam zenét, zongoráztam, később nagybőgőzni is tanultam (bár 3. zenei osztályban órákra nem járva szolfézsából megbuktam), tizenöt évesen (1960) apám elvitt Sugár Rezsőhöz (politikamentes pályát szánva nekem), és így elvégeztem a Konzi zeneszerzés szakát (1960–1964): később lett belőle egy szolfézs-zeneelmélet oklevél. Bár néha álmaimban (vagyis képzeletben) ma is komponálok, *nagy műveket* – isten tudja, kinek a dicsőségére, az újpesti Könyves Kálmán Gimnáziumban (1958–1962) olaszt tanulván húszévesen elkezdtem a bölcsészkarra járni. Párhuzamosan végeztem el a Konzi főiskolai szakát (1964–1967) az egyetem első éveivel: először olasz (1965–1970), aztán néprajz (az első-második évfolyamot egyszerre, 1972–1976), végül magyar szakon (hároméves kiegészítő, 1977–1980) végeztem, így majd 16 évig koptatva az egykori piarista épület lépcsőit.

Két közjáték emlékeit kell felelevenítenem. Mintegy három éven át (1969–1971) voltam a csepeli tánc-

együttes folklórzenekarának a vezetője, s ennek második évétől alapítottam meg a Vivaldi kamarazenekart. A szűk két év során kb. 30 koncertet adtunk, és szinte a hetente új kantátát alkotó Bach életmódját élhettem át. Majd 40 koncertet másoltunk szét szőlőmokra éjszakánként és mutattunk be elsőként a

névadó olasz mester G. Malipiero által 1942-ben felfedezett 600 versenyműve közül.

A másik közjáték abból adódott, hogy a nappali szakos olasz diploma megszerzését (1970) követően állás után kellett nézmem, bár mellékállásban a főiskolai és egyetemi évek idején tanítottam Pest megyében zongorát, szolfézszt, gitárt és harmonikát, utóbb a Konziban énekeseknek olasz nyelvet. Végül az azóta megszüntetett, bár már akkor majd százéves Egyetemi Lapok (ELTE) szerkesztőségébe kerültem újságíró munkatársnak (1970–1982), amelynek később (1973-tól) felelős szerkesztője lettem. Ehhez aztán még az újságíró-iskola elvégzésére is köteleztek.

Életem két nagy buktatóját a zene, valamint az olasz nyelv és irodalom hozta. Durkó Zsolt példáján felbuzdulva szerettem volna Rómába kijutni Petrassi mesteriskolájába. Azonban a Zeneakadémia ötéves kurzusára kétszer is sikertelenül próbáltam bejutni (előbb Szabó Ferenc vágott el, aki szerint az akkor viselt szakállam nem

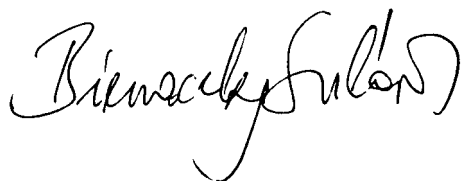
kubai, hanem '56-os volt, másodszor-ra Kovács Dénes rektor úr jelentette ki, hogy minek ennek a Biernaczkynak három diploma?... mivel akkor már jártam a bölcsészkarra). A másik: hosszú éveken át a szótáríró kiváló italianista, Herczeg Gyula biztatása mellett vártam arra, hogy mellette dolgozhassak valamelyik egyetemen, de mire sok év múltán mesteremnek, '56-os kirúgását követően, sikerült visszajutnia az universitas falai közé, Szeged helyett végül Pécsre, engem elvitt az élet.

Az afrikai kultúra iránti érdeklődésem 1969-ig nyúlik vissza, amikor is elkezdtem Solymosi János, illetve Grabócz Miklós meghívására a Rádió *Népzenei Magazinja* (utóbb *Népzenei Hangosújság*) számára (majd húsz éven át) Európán kívüli hagyományos zenét tartalmazó hanglemezeket ismertetni. Ebből nőtt ki aztán a *Fekete-Afrika zenéjéből* című, előbb 35, majd újabb 5 részből álló rádiós előadás-sorozat (első sugárzása: 1977–1978). És ehhez járult hozzá még a végtelen tanítványi szeretettel körülvett Tálasi István professzor invitálása, már amennyiben (már állás mellett) végezzem el a néprajz szakot.

Az Egyetemi Lapoktól megválva az ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszékére kerültem, ahol az általam alapított Afrikai Kutatási Program fellett az áldott emlékezetű Sársfalvi Béla professzor bábáskodott. (Közben jó néhány éven át – 1984–1989 – a Kórusok Országos Tanácsa KÓTA c. folyóiratát is szerkesztettem.) Néhány kiadvány, három sikeres nemzetközi konferencia (1982, 1984, 1989) és persze az egyetem folklór tanszékével való hathatós együttműködés őrzi ennek az Afrikával telt évtizednek (1982–1992) az emlékét. Majd amikor megalapítottam a Mundus Ma-

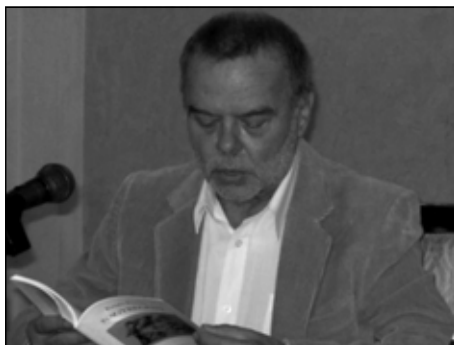
gyar Egyetemi Kiadót, amely fennállása idején (1990–2010) több mint 200 értékes művet tett közzé, jóval kevesebb idő jutott Afrikára. Mára azonban nyugdíjasként (a kiadói terhektől megszabadulva) ismét egyetlen szívszerelem az, ami leköt, amerre az arcomat fordítom. S ez Afrika, illetve annak a hagyományos kultúrája.

Ami a magánéletemet illeti, édesanyámat nem ismertem, mivel ő szegény, háborús terheltég következtében, önkezével vetett véget az életének (1946), amikor én két éves voltam (az ő szülei még a háború vége felé, az ostrom idején haltak meg). Apám, apai nagyszüleim viszont mindig mellettem álltak. Teca anyám, akit én 32 éves koromig az igazinak tudtam, teljes gyermekkorot biztosított, bár 13 évesen új anya állt a házhoz, aki ugyancsak mellettem állt. Három féltestvérem közül különösen a két kisebbiket teljes értékű édestestvéremként ismerhetem mindmáig. Jómagam kétszer nősültem. Boldog házasságot nyomán, harminc év elteltével az első megszükkült, és csendesen elváltunk. Az akkor már 18-on túl lévő gyermekeim feleségemnél maradtak. A második szépségekben telten máig tart. Utódaim már jó ideje felnőttek: Orsi lányom és Gergő fiam is küzdelmes életet él, de mindketten igyekeznek a maguk módján helytállni. Íme, nem is hiszem, már szinte eljött a hetvenedik év, de ma is naponta meg kell küzdenem a megélhetésért... (A részletes életrajzom egyébként megtalálható az Afrikai-Magyar Egyesület – AHU – honlapján.)

Kenéz Ferenc

költő (Nagyszalonta – ma: Románia, 1944. március 24.)

(Szinopsziszváltozat az életemhez – Egy-egy sorban a hetven évről)

1944. Születtem Nagyszalontán, március 24-én. Szakadt a hó.
 1945. Édesapám Szibériában. „Fiam, mindent megettünk, ami mozgott!”
 1946. Édesanyám harmincöt éves. Nővérem kilenc. Miből élünk?
 1947. Első emlékkép: gőz, gőz, gőz, gőz és óriási, kék mozdonykerekek.
 1948. A Váradi úti óvodában betörik a fejemet. Először s utoljára.
 1949. Az ágy alatt mutogatjuk egymásnak Marikával. Tök sötét van.
 1950. Amerikai traktor áll az udvarunkban. A mienk. Még a mienk...
 1951. Első tanító nénim... – Jézusom! nem jut eszembe a neve.
 1952. Megismerem a nagyfiúkat, ellopják a kicsik almáját.
 1953. Meghal Sztálin, a tanító néni jajveszékelve rohan az utcán.
 1954. A bihari „orosz uránvárosban” nyaralok, édesapám ott géplakatos.
 1955. Megnyerem az első futóversenyt, a kerítés és a fiúvécé között.
 1956. Mosom a lábam egy lavórban, a rádióban sokáig lövöldöznek.
 1957. A Pionírházban zenekart alakítunk, én is botfülű vagyok.
 1958. Konfirmálok, megkapom az első öltönyt és az utolsó pofont.
 1959. 1000 méteren legyőzöm a tizedikes Miklusicsák Árpit.
 1960. A fogorvos bácsi megveszi Nagyszalonta első televízióját.
 1961. Nagyvárad középiskolámban, piros övvel, Ádi a legdögösebb csaj.
 1962. Az érettségiről ketten hiányoznak. Politikai foglyok.
 1963. Katonáskodásom alatt verseket írok, küldik vissza, mindenhol.
 1964. Bejutok az egyetemre, attól kezdve a Gaál Gábor Kör az életmérce.
 1965. Először Budapesten, otthon épp akkor közlik első versem.
 1966. Szüleim megkapják az egyetemi intőt, baj lesz, fiuk sokat hiányzik.
 1967. Április elsején szerelmi házasságot kötök Szépszemű Butta Ágnessel.
 1968. Fekete hanglemezek: az első könyvem. Otthagynom az egyetemet.
 1969. Két kisgyermekünkkel kiköltözünk a kalotaszegi Mákófalvára.
 1970. A hamis próféták, az igaz írástudók és nemzedéktársaim éltetnek.
 1971. Megrendülve fedezem fel: az igazságról nem lehet mértéket venni.
 1972. Úgy érzem: homokkal teli bőrdöket cipelek.
 1973. Bukaresti szerkesztőségem lakáshoz juttat Kolozsváron. 34 négyzetméter.

1974. „Azt hittem, a piros kabátjában jön!” – mondja a szekus tiszt barátian.
 1975. Nem egy nyelvet, az elérhetetlen világot akarom megtanulni...
 1976. Meglátogat Jakabos Ödi, aki „gyalog” megjárta Dardzsilinget.
 1977. A szükséglakásból amolyan „büszkélkedősbe” költözünk.
 1978. Egy sor az XYZ-ből: „be kell vezetni az ellen-élő vers fogalmát”.
 1979. Hollandiában „letaglózva” nézem a Squat színház előadását.
 1980. Dráma, amelyről csak monológokban lehet beszélni.
 1981. XYZ c. verskötetem megkapja a Román Írószövetség költészeti díját.
 1982. Aradi Jocó nagy titokban átadja az Ellenpontok első számát.
 1983. Otthagynom a pártegyetemet, 15 év után kitesznek bukaresti lapomtól.
 1984. Az Utunk irodalmi hetilap szerkesztőségének tagja vagyok.
 1985. Nyolcan ülünk be a Trabantomba, sörözés után, a román tengerparton.
 1986. Kitelepedési kérvényt adunk be. Magyarország elutasítja.
 1987. Megkapjuk a befogadót, kitesznek a laptól. Naplóírásba kezdek.
 1988. A Vasárnapi Újságban elhangzik nyílt levelem az áttelepedés jogáról.
 1989. És ezután itt fogok lakni? – nézem szorongva a Duna hídjait.
 1990. „Egy dolgot felejts el: ne akarj erdélyi dolgokról írni!”
 1991. Havonta 30-35 flekk a lapomnak. Otthon, mondjuk, nyolcat írtam.
 1992. Elkezdődik hét évig tartó írói hallgatásom időszaka.
 1993. Hanák Gábor nyelvi lektorként alkalmaz a Duna TV-nél. „Az mi?”
 1994. Számítógépkurzuson nézem, hogyan is működik *egy golyóstoll*?!
 1995. A Zrínyi Kiadó megjelenteti *A szabadulóművész* című könyvem.
 1996. Hírszerkesztés délelőtt, délután, éjszaka. Délelőtt, délután, éjszaka...
 1997. Anyósomtól megkérem feleségem kezét a „következő harminc évre”.
 1998. Megbánom. Majd újra megkérem. Újra megbánom. Újra... stb.
 1999. Mond-e valakinek valamit ez a cím, hogy *A hollywoodi temető*?
 2000. Nézzük az ablakból a tűzijátékot, és csak pukkan, pukkan, pukkan...
 2001. Hólyagtumormmal megoperálnak... „Tumor és csapata” Jaj de vicces!
 2002. Hihetetlen: még a belvárosi iskolából sem akart senki költő lenni.
 2003. Intó a Duna TV-től: kedvezőtlen színben tüntettem fel az RMDSZ-t.
 2004. Hatvanéves vagyok. Negyven éve dohányzom. Rágyújtok.
 2005. Hatvanegy éves vagyok. Negyvenegy éve dohányzom. Rágyújtok.
 2006. Nyugdíjaznak. Vízen lebegő, színarany elefántokkal álmodom...
 2007. Megkérem a feleségem kezét a következő negyven évre. S a többi...
 2008. „De hiszen én hol voltam eddig?” – kínoznak éjről éjre az álmaim.
 2009. És hatvanöt évesen éjről éjre ott ácsorgok egykori otthonunk előtt.
 2010. Befejezem a *Kolozsvár-oratóriumot*. Brummtatta, brummtatta...
 2011. Egyre kínzóbb a kérdés: öreg, hát ennyi, csak ennyi az életmű?
 2012. J. A.-díjat veszek át. Harmincévesen hittem volna: megérdemlem.
 2013. Felkérnek, hogy valljak hetven sorban a hetven évről. Réműletes feladat. (No, lássuk csak... No! Egy színopszist legalább... Ha legalább azt meg tudnám írni, amiről írom kellene! Mondjuk, egy sorban egy évet... Hát ez nem fog menni... Hisz ez is itt már legalább három sor...)

Lugossy László

szobrászművész (Zilah – ma: Románia, 1944. március 28.)

Tímárdinasztia sarjaként születtem Zilahon. Gyerekkorom valóságos edenkert volt. A szőlődombok, gyümölcsösök minden madarát, gyümölcsét, tücskét-bogarát ismertem. Az 1948-as államosítás következtében szüleim sanyarú sorsra jutottak, de ennek ellenére tisztességesen neveltek engem és három testvéremet. 1957-ben felvételiztem az Ady Endre Gimnáziumba (volt Wesselényi Református Gimnázium), ahová elért eredményeim ellenére sem vettek föl. Mint osztályellenség-ivadéket. Ezért magánúton kényszerültem elvégezni a nyolcadik osztályt. A következő tanév kezdete előtt egy villanyoszlopon olvastam a hirdetést, hogy a kolozsvári képzőművészeti szakközépiskolába lehet felvételizni. Különbözeti vizsgát kellett tennem rajzból és festészetből. Addig sohasem utaztam vonaton, az állam nyelvét sem ismertem, de konokul álmodoztam formákról, színekről. Ez volt a szerencsém, s szerencsém volt azzal is, hogy a bentlakásban csupa román diákkal laktam együtt, s tőlük néhány hónap alatt megtanultam románul is.

1962-ben felvettek a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola szobrász szakára. Szaktanárom – akit érezhe-

tően ingereltek a magyarok – a második évfolyamon ki akart rúgtni az egyetemről. A dékáni kar ellenben (Vetró Artúr és Koós András) ezt nem hagyta. Még egyszer szerencse! Így aztán az évfolyam hat hallgatójának aránya – 4 magyar, 1 görög, 1 román – érintetlen maradt. Ebből ketten lettünk végül szobrászok: Dienes Attila barátom és jómagam.

A diploma megszerzése után Sepsiszentgyörgyön szívtam egy kis „székely levegőt”, majd visszaköltöztem a Partiumba, nevezetesen Nagybányára, ahol feleségemmel, Lugossy Edit kárpitművésszel és két gyerekemmel boldog családi életet éltem.

1986-ban, a falurombolásnak nevezett románosítási akció keretében, a hatalom Nagybánya központjában álló családi házunkat is (feleségem családjának 150 éves hagyatékát) lebontásra ítélte.

Menni vagy maradni? A döntést a természet segítette meg: a madár, ha lerombolja a fészket, újat épít magának. Mi is így döntöttünk. Ezt a fészket, hittük, hogy immár életünk végéig kitartó fészkünket, Magyarországon fogjuk újraépíteni.

1990-ben sikerült áttelepednünk. Azóta itt tesszük, amit tennünk kell. Szellemi szabadfoglalkozású, független művészként.

Romániában és Magyarországon is több alkalommal pályáztam köztéri szobrokra, furcsamód általában a második helyet sikerült megszerezniem. Amott azért, mert magyar voltam, itt azért, mert „román” vagy nem budapesti vagyok.

Alkotásaim anyaga időtálló, kemény: bronz, hegesztett krómaccél.

2000-ben szerveztem egy nemzetközi öntöttvas-szimpoziumot Veszprémben. Ez jelentette „vaskorszakom” végét.

„Kőkorszakom” a következő esztendőben, egy olaszországi kőszobrász-szimpoziumon kezdődött. Itt szerelmesedtem bele végérvényesen a kőbe. A kővel való küzdelem színterei Szardínia, Lengyelország, Csehország, Egyiptom, Törökország, Dánia. Ezekben az országokban állnak nagyméretű kőszobraim. Magyarország? Itthon három teret sikerült kőszoborral gazdagítanom.

Szeretem a kihívásokat. Legyenek azok gondolatiak vagy mesterségbéliek. Nem szeretném magam besorolni semmilyen irányzatba: egyszerűen veszekszem a kővel. És művelem szakmámat. Hogy hány kiállításon

vettünk részt, feleségemmel együtt, szerte Európában és a világban, nem számoltam össze. De majdnem évente megmutattuk magunkat munkáinkkal.

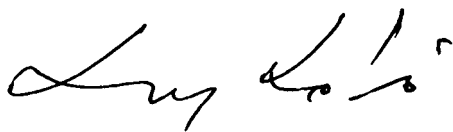
Szétszedés és összerakás a világ. Így vagyok én is a köveimmel. Szétszedem őket, majd összerakom. Legtöbbször, mint egy labirintus, olyan ez a folyamat. Indulok közöttük, velük, munkálom őket, munkálnak engem, hogy mind formában, mind gondolatban kijuthassunk a fényre.

Mert fény nélkül nemcsak a világ, hanem a kövek is halottak.

Akkor örvendének, ha másokban is fölcsillanna ez a fény.

Mesterem?

Névtelen. A teremtett világ.

Farkas Árpád

író, költő, műfordító (Siménfalva – ma: Románia, 1944. április 3.)

Ha sírokon hajt ki a remény

Állok a Temetődombon, utolsó nagyszülőm a halott.
Körül a kicsiny sereg: negyven házat is alig számláló falucska minden dobogó lelke
s esőmart tekintete ünnepi gúnyában seregel,
mert társuk a százados gondban közékük megjött:
burrogó koporsós masinán
a 88 évet megélt Erzszi néni van itt,
kinek tízévi távolléte alatt elméjének s házának udvarát hiába nőtte be lassan a mész és a fű,
csöppnyi Nyikó-menti falujába végül is megtért,
Székelyszentmiklós vénült, ráncossá rándult szívébe,
honnan a századvég háromszor annyi gyermeket küldött a világba, mennyi most lakja,
sodorván messzire őket, hogy élők is haza alig találjanak, nemhogy a holtak;
várja hát őt is kulcsolt ujjak közt billegő virág képében kegyelet, mert felébredt a közös emlékek háza,